

Vesela Traykova

(Bulgaria, Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences)

Professor Veselin Traykov as a Scholar and Person through the Eyes of his Daughter

Abstract: The paper offers a retrospection of the life and work of Prof. Veselin Nikolov Traykov made by his daughter in honour of his memory. Prof. Traykov was one of a rare kind of people in our age, a worthy successor of his father Nikola Traykov, who dedicated a great part of his life to the study of the personality and work of the great Georgi Stoykov Rakovski. He also made a significant contribution to the study of Balkan issues and national ideologies on the Balkans, in particular. He worked vehemently on the history of Bulgarian emigration and the fate of Macedonia. Veselin Traykov tirelessly collected and published documentary material on the Bulgarian past.

Весела Трайкова

(България, Институт за исторически изследвания, Българска академия на науките)

Професор д-р Веселин Трайков като учен и като човек през погледа на дъщеря му

Трудно е да се пише за баща, който бе такава мащабна, многоизмерна и широко скроена личност.

Около три месеца преди да навърши 90 години, на 10 април 2011 г., баща ми се пресели в Отвъдното. Готвехме му голямо честване, но той не можа да го дочака. Кога изминаха тези 10 години? Все едно бе вчера. Тогава емоциите на скръбта ме водеха и успях да напиша *In Memoriam* за няколко списания, както и една емоционална оценка на неговия живот и дело в сп. *Балкани*.

Сега, след тези 10 години, се оказва, че ако баща ми бе жив, щеше да е на 100 години. Мислех, че емоциите са утихнали, но те са още живи. Връзката ми с него бе много силна. Но ще се опитам да подходя с повече разсъдъчност и без да се повтарям с написаното преди 10 години, да посоча онова, което според мен е най-важно за неговата личност, научно дело и живот.

По странно стечение на обстоятелствата, Веселин Трайков се ражда 100 години след рождената година на колоса на българското Възраждане – Георги Стойков Раковски, който е роден през 1821 година, макар и през друг месец. Именно Раковски е централната тема в творчеството на баща ми. Ето защо смятам, че това е знак на Съдбата. Същата година е и началото на Гръцката Завера, което пък обстоятелство е факт от балканската история. И случайно или не, Трайков е и един от големите специалисти по балканска история и тази тема е също централна в научните му интереси. Съвпаденията не спират дотук. Младият Веселин се ражда в семейство на българи от Македония – и по баща и по майка. По майчина линия той е внук на иконописеца Иван Константинов. Освен това баба ми – Евангелия, е родственица и с Владимир Димитров-Майстора. Бащата обаче е фигурата, която е насочваща в неговия живот. Никола Трайков Нарев, по-късно почнал да се подписва Никола Трайков, е от поколението, което

живее с името Македония. Има смъртна присъда от Ванче Михайлов затова, че е публикувал статията „Стига братоубийства“. И така от рождение македонската тематика е в съзнанието на баща ми. Когато се ражда, дядо ми Никола е аташе по печата в Букурещ, Румъния. Завършил славянска филология, но владеещ и доста други езици – гръцки, албански и пр., именно по време на престоя си в Румъния е обхванат от една страст, която го държи до края на живота му – ровене в архивите и търсене на материали за българската история, което е свързано и с публикуване на студии по различни теми, актуални за събитията от епохата на нашето възраждане. Никола Нарев се оказва самороден талант на учен-изследовател. Безспорно този талант е наследен от сина му Веселин, който се ражда по време на преместването на семейството в Букурещ, а именно в историческата къща, където е взето решението за Старозагорското въстание 1875 г. в Гюргево. Около 10 години семейството пребивава в Румъния, където протичат и първите години от детството на детето. Баща ми многократно твърдеше, че и до последните си години сънува на румънски. Домът на семейството е постоянно посещаван от дейци на македонското дело. В Букурещ баща ми е в досег с немалко интересни хора. Така например, той е могъл да общува с видния ни писател Йордан Йовков и макар и още дете, тези разговори са оставили явно ярък отпечатък в съзнанието му, щом така ясно си спомняше за тях. Тук се запознава и с дългогодишния приятел на баща си, а по-късно и негов колега, учения-българист проф. Константин Велики.

Семейството на Никола Трайков, 1927 г.

След като свършва мандата му в Букурещ, дядо ми се връща в София. Но там, поради споменатата смъртна присъда, се налага спешно да бъде изпратен по заобиколен път на същата работа като аташе по печата в Атина, Гърция. Там следват нови 10 години, при които баща ми по естествен начин научава гръцки език, учи във френски колеж, където не е било позволено да се говорят други езици, освен френски. През летата пък дядо ми го е изпращал в София да държи приравнителни изпити в българското училище – прогимназия и гимназия. Както повечето българи от онова време, дядо ми е суров със сина си. Дори му правел забележки, че чете приключенска литература, а не руските класици в оригинал.¹

¹ Независимо от своята строгост, Никола Трайков изпитва голяма любов към сина си. Суровостта му е продиктувана от стремежа за възпитанието на младежа като полезен за народа си човек. За емоционалната връзка между тях свидетелства написаното на гърба на една картичка от Атина от 8 януари

Отрано Никола Трайков започва да подготвя сина си за сериозна интелектуална работа. По настояване на прозорливия си баща, още като гимназист младият Веселин чиракува при акад. Александър Теодоров-Балан, при когото се занимава с разчитане и подготовка на ръкописи за печат. Пращал го е със същата задача и при Симеон Радев, който е имал твърде нечетлив почерк. Дядо ми включва сина си и в епохалното дело по подготовка на томове от Архива на Раковски.

В училище младият Веселин прави впечатление на любознателно дете и специално по география се подготвя по университетските учебници. Впрочем това е било любимата му дисциплина и са считали, че ще завърши тази специалност в Университета. Тъй като обаче повечето му приятели записват право, и баща ми решава да стане студент именно по правни науки. Но географията остава до края на живота му любимо занимание. В това поле на знанието той е истински енциклопедист. Завършва право с отличие и постъпва в Министерството на външните работи. Именно там написва и първия си труд, който и досега не губи своята научна и фактологична стойност: *Населените места в Тракия и Македония под гръцка власт. Стари и нови названия*. 1946.²

Скоро обаче настават бурните превратни години на смяна на властта. В. Трайков е уволнен по политически причини, защото, макар и да се записва в Земеделската партия, не е член на Комунистическата партия. Това е тежък момент за амбициозния младеж, защото по това време уволнен служител на Външното министерство не получава назначение никъде другаде. Междувременно се запознава с бъдещата си съпруга д-р Христина Пейнекова (лекар, по-късно психиатър). През същия период и тя става жертва на абсурдите на времето. Готвела се за педиатър, но след необоснован донос е изпратена в провинцията, където остава районен лекар за дълго време. Така първите години от съвместния живот на младото семейство преминават по принуда в раздяла, но по-късно са неразделни до края на живота си.

1932 г., където по това време дядо ми е на работа, а синът му е ученик в първи прогимназиален клас в София: „Миличък Веселинчо, Писмото ти много ме зарадва. Така пиши ми поне веднъж в седмицата. Упражнявай се в писането, за да си поправиш почерка. Целувам те горещо: Баща ти.“

² Накрая прилагам подборна библиография на най-важните трудове на баща ми. Броят на публикациите му надхвърля 600.

Там – в Търновско, тя основава първата психиатрична колония, което става повод да бъде поканена в София на работа в новоосновения през есента на 1951 година градски Психо-неврологичен диспансер, където след време става завеждащ отделение. Майка ми бе всеотдаен, безкористен лекар и изключителен професионалист в областта на психиатрията. Болните я обичаха много, а колегите ѝ високо я ценяха.

През тези тежки години обаче се явява и светъл лъч. Основателят на Българския библиографски институт „Елин Пелин“ към Народна библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ през 1941 година и негов директор е проф. Тодор Боров. Този човек на духа отправя покана към баща ми през 1952 година за работа в института, където постъпва на длъжност като асистент и редактор. През 1955 г. той става научен сътрудник, а две години по-късно и научен секретар на Българския библиографски институт и ръководител на Научно-методическия кабинет. През всичките тези години, до закриването на Българския библиографски институт, Веселин Трайков е и официалният заместник на проф. Тодор Боров. През 1964 г. В. Трайков става старши научен сътрудник в отдел Ретроспективна библиография, където работи до края на престоя си в Народната библиотека. Трайков е автор на 80 класически библиографски проучвания.

Достоен продължител на делото на акад. Никола Михов, баща ми работи неуморно и развива важната за българската култура библиографска поредица БУЛГАРИКА. След Н. Михов, той е вдъхновителят, организаторът, теоретикът и съставителят на този вид библиография до 1967 г., както и на текущите библиографски указатели *Vulgarica* за периода 1964-1966 г. Полиглот, владеещ румънски, гръцки, френски, руски, немски, английски, италиански той описва и систематизира над 11 хиляди чуждестранни публикации на 65 езика.

Най-крупното му дело в областта на библиографията е: *Българската художествена литература на чужди езици. Библиографски указател* за периодите 1944-1957

(София 1958, 160 с.) и 1823-1962 (София 1964, 382 с.), където са включени близо 6000 заглавия на 65 езика.

Същевременно Трайков работи и по комплексното библиографиране на литературата *exteriorica* (писаното за България в чужбина). Негова заслуга и дело са ретроспективните указатели „България в чуждата литература“ за периодите 1944-1953 г. (1965) и за 1954-1963 г. (в съавторство с Михаил Лазаров и Йота Данчева, 1968). Младият библиограф разработва и проблеми на историографията на библиографията, както и множество статии по различни (включително и теоретични) въпроси на библиографията и помощния научен апарат. В областта на библиографията, в която работи активно повече от 15 години, той демонстрира същата широта на погледа, както и при бъдещите си исторически изследвания. Занимава се както със съставителство на библиографии, така и с теоретични библиографски разработки и с историография на библиографията.

Всичко това нарежда баща ми сред плеядата библиографи-интелектуалци като Александър Теодоров-Балан, Никола Начов, Никола Михов, Тодор Боров, Маньо Стоянов, Димитър Иванчев. Той е един от радетелите за широка библиографска култура на студенти и научни работници. Вниманието му към библиографските проблеми не отслабва и по-късно, когато съсредоточава своите творчески усилия в изследователската дейност от областта на историята.³ През 1964 година Българският библиографски институт е закрит. Баща ми обаче остава на работа в Народната библиотека като библиограф.

Трайков е високо ценен специалист и днес в това поле на знанието и през настоящата 2021 година Националната библиотека инициира изложба по случай 100 години от рождението на Веселин Трайков – част от проект на библиотеката за представяне на видни български библиографи.⁴

През 1964 година Николай Тодоров – тогава доцент в СУ „Св. Климент Охридски“ – основава Института по балканистика при БАН и е негов директор до 1989 година. През 1967 година в ползрението на бъдещия академик, притежаващ верен усет за талантиливи и работоспособни хора, попада младият учен Веселин Трайков. Привлечен на работа в Института, Трайков работи първоначално в Международния център за научни изследвания и документация към Института, известен като CIBAL, а от 1973 г. е в секция „Балканите през XV–XIX век“, на която впоследствие е ръководител.

Скоро баща ми показва, че наистина е с уникална работоспособност и с дълбоки и трайни интереси в науката. Започва най-плодовитият период в научното му дело. Научен секретар на Института и член на редколегията на органа на Института *Etudes Balkaniques*. От 1967 до 1989 г. участва и в списването на годишния библиографски бюлетин *Bibliographie d'études balkaniques*, издание на Института по балканистика при БАН.

Тук бих искала да подчертая едно качество, с което баща ми рязко се отличаваше: широтата на неговите интереси, както и невероятната му памет за детайлите. Той бе една жива енциклопедия. Отличната му библиографска осведоменост прави впечателение във всички негови исторически изследвания. Той можеше цели нощи да работи и

³ Повече за делото на проф. Трайков като библиограф вж. Правдомирова 1999 и 2003.

⁴ Изказвам специална благодарност на директорката на НБКМ доц. Александрова, както и на Юлия Карадочка, организатор на изложбата в НБКМ по случай 100 годишнината от рождението на баща ми, за предоставените ми от тях слова при откриване на изложбата. От тях заимствам част от оценките за баща ми като библиограф.

да продължи на другия ден със същото темпо, без умора. Имаше и невероятната способност да прочита изключително бързо една книга или статия или друг текст и да има не повърхностни, но цялостни познания за прочетеното. Баща ми държеше на бюрото си един списък от задачи (голяма част от които бяха с научен характер) за всеки ден поне седмица напред и този списък винаги беше претърпан. И до сега се чудя как съумяваше да се занимава с толкова много неща едновременно и то успешно. Работният му кабинет (ако бих могла да го нарека така) бе същевременно и спалня. В ужасна теснотия и липса на достатъчно лично пространство той успяваше да се организира перфектно.

Но нека проследим работата му в Института по балканистика. Именно там Веселин Трайков пише едни от най-крупните си трудове: *Георги Стойков Раковски. Биография*, 1974; *Раковски и балканските народи*, 1971 г.

Специално място в творчеството на учения заема монографията *Идеологически течения и програми в национално-освободителните движения на Балканите до 1878 година*, 1978. Този труд свидетелства не само за огромната ерудиция на автора, за отличното познаване на изворите от епохата, но и за един нескочан от догми и клишета освободен ум, изследващ в дълбочина процесите и търсещ корените и предпоставките на тези процеси – и то в широк мащаб. Затова в тази книга има и инвенции и интуитивни попадения. За съжаление идеята на американския учен от български произход проф. Филип Шашко тази книга да бъде преведена на английски, не можа да бъде реализирана. Тя обаче бе преведена в Румъния на румънски. Поради липса на достатъчно време баща ми не успя да осъществи и творческия си план да продължи тази проблематика и за периода след 1878 г. Тази идея, обаче, бе отчасти реализирана в по-скромни размери в излязлата през 2000 г. книжка *Националните доктрини на балканските страни. Исторически и съвременен поглед*, поръчана му и издадена от Научния център за българска национална стратегия. В нея баща ми стига до съвременността, но за съжаление България не влиза в изследването. Разглеждат се процесите, развиващи се в останалите балкански страни, като се стъпва на постигнатото в голямата книга от 1978 г.

Като следствие от тези трудове, той става професор (тогава се казваше ст.н.с.) и доктор на историческите науки.

Македонската тематика, която както видяхме влиза в съзнанието на Трайков още от рождение, е силно застъпена в изследователската му работа. След възстановяването на Македонския научен институт през 1990 година, той бе в Управителния съвет на Македонския научен институт и негов научен секретар, а също и зам.-главен редактор на сп. „Македонски преглед“.

Съставя редица брошури и статии, засягащи различни въпроси, свързани с българщината в Македония. Така напр. двете брошури за Кръсте Мисирков, като в приложение на едната са публикувани писания на самия Мисирков, проблемът за аромъните в Македония и много други. Проф. Трайков дейно участва като автор и в 4-томната *История на национално-освободителното движение на македонските и тракийски българи, 1978-1944 г.*, издание на Македонския научен институт и на Института за исторически изследвания към БАН.

Два важни труда са плод на съвместната работа на баща ми с други учени (вж. Трайков, Жечев 1986; Трайков, Шопов, Петрович 1987). Той е съавтор на *История на българите* (издание на Научния център за българска национална стратегия, ръководен от проф. Велев. Том IV), както и на *Българската дипломация от древността до наши дни* (София 2003, под редакцията на доц. д-р Александров).

В многоизмерното си дело проф. д-р В. Трайков стига и до тематиката за Индия и историческите връзки между България и Индия и пак в основата на тези му интереси стои също така Раковски, който има специален интерес към историята, езика и културата на тази страна. Проф. Трайков е дългогодишен главен редактор на сп. „Светилник“ и един от основателите на Клуб „Приятелите на Индия в България“. Той написва съвместно с един индийски колега и книга за Раковски и Индия. С оглед на този му интерес е важно да спомена, че докато живее в Атина, баща ми е свидетел на посещението на Махатма Ганди в Гърция. Този интерес е провокиран и от заниманията на Трайков с Раковски, който отдава съществена част от заниманията си на санскрит и Индия.

Веселин Трайков е и отличен специалист в обработката на документи, тяхното разчитане и научен апарат към документални издания. Още като младеж подпомага съществено дядо ми Никола при подготовката на том втори и трети от *Архива на Георги Стойков Раковски*, като сменяше 3 пишешци машини – с кирилица, латиница и гръцка азбука. Когато успях да се науча в края на 90-те години да работя с компютър, се опитах да накарам и него, но без успех. Така и дядо ми не е могъл пък да се научи да пише на пишешца машина и баща ми е преписвал всички текстове на документите – писма на и до Раковски и пр.

И така, темата за великия българин влиза в живота на Веселин Трайков чрез работата по архива на Раковски. През 1957 и 1966 година излизат том втори и трети от *Архив на Георги Стойков Раковски*. Работата по том четвърти, излязъл през 1969 година, когато дядо ми бе вече в Отвъдното, е изцяло дело на баща ми. С това обаче заниманията на Трайков с делото на бележития български възрожденец не спират. Освен биографията на Раковски и монографията *Раковски и Балканските народи*, баща ми продължава да работи и по документалното наследство на големия българин. Нека отбележа в тази насока *Георги Стойков Раковски. Документален летопис, 1821-1867, 1990 г.*

Но най-крупното дело в областта на публикуване на извори и конкретно на трудовете, дело на самия Раковски, е четиритомното издание Г. С. Раковски. *Съчинения в четири тома*. Това епохално според мен дело е резултат от работата на екип от трима души: баща ми, Кирил Топалов и Светла Гюрова. Специалното участие на Трайков в този проект е в том втори (публицистичните творби на Раковски) и трети (историографските трудове на Раковски), в които той е редактор и съставител, автор на научния апарат към съчиненията на Раковски, а също така и на съответни студии, въвеждащи в съдържанието на тези томове и принципите на подбора и публикуването на съответните текстове.

Тук бих искала да изкажа основанията си да акцентирам на този четиритомник. Всеки историк знае, че ученият прави своите анализи, изводи и заключения, но ги прави именно въз основа на изворите. А Раковски не е само революционер. Той е мащабна, многоизмерна и вулканична личност и един от мислителите от българското възраждане с най-проникновени и дълбоки идеи, въплътени в неговите произведения. Неговото писмовно наследство е твърде всеобхватно и с дълбочина и тепърва би следвало да бъде изучавано с непредубеденост и без научни предразсъдъци. Ето защо настоящата 2021 година, когато се честват 200 години от рождението на видния възрожденец, с издателство Хелиопол започнахме фототипното преиздаване на тези томове.

Освен работата по документалното наследство на Раковски, Трайков има големи приноси и към извори от друг характер, свързани с Македония, с участието на българи в освободителните борби на балканските народи и с българската емиграция в чужбина.

Отново началото се дължи главно на дядо ми. Той почина на 12 юни 1993 г., работейки над последния труд в живота си *Братя Миладинови. Преписка*. Баща ми бе покрусен при вестта за кончината на дядо ми, но успя да преобразува скръбта в творческа сила и довърши работата по книгата, която излезе на следващата година.⁵

Много труд хвърли баща ми, почнат още заедно с дядо ми, по събиране и издаване на документи, свидетелстващи за участието на българи в борбите на гърците за свобода. Като резултат от това и от съвместната работа с акад. Николай Тодоров, през 1971 г. излезе обемистият том *Българи, участници в борбите за освобождението на Гърция 1821- 1828*.

Специално на темата за българската емиграция в чужбина баща ми има две големи публикации, съвместно със свои колеги: *Българската емиграция във Влахия след Руско-турската война, 1828-1829* (Сборник от документи. 1980 г., съставил заедно с проф. Константин Велики) и *Документи за Македония на българската емиграция в САЩ, Канада и Австралия*. Том I (1900-1945) (1995 г., съставил заедно с Трендафил Митев).

Оценявайки качествата на баща ми като учен-изследовател, мога да подчертая, че той успя да запази свеж изследователския си поглед. Ловко успяваше да избегне марксистко-ленинските клишета, но и да пише така, че текстовете му да се приемат, без обаче да прави компромиси със съвестта и разума си. Наистина има постановки, които са отживели времето си, но като цяло изследванията му запазват и днес своята научна стойност. За своите научни приноси бе удостоен със званието „Заслужил деятел на науката“ и е носител на отличието на БАН „Проф. Марин Дринов“.

Проф. Веселин Трайков има широко научно амплоа – той участва в редица редколегии, за някои от които се спомена. Редактор и отговорен редактор на 27 тома монографии и сборници. Дълги години е член на научни съвети – на Института по балканистика, на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, член е няколко мандата на Комисията по исторически науки при ВАК, рецензент на над 200 дисертации и хабилитации за старши научни сътрудници, доценти, професори и академици. 25 години е председател на българската част на Смесената академична българо-румънска комисия по история. 15 години е секретар, а след смъртта на академик Димитър Косев става председател на Българо-американската комисия по обществени науки. През 1978 г. е назначен за заместник-директор на Единния център за исторически науки при БАН, на който пост се пенсионира през 1989 г.

Видният български учен има и ред обществени ангажименти: председател на Българското дружество за българо-румънско приятелство, основател и четири години председател на Националната асоциация „Георги Стойков Раковски“, член на

⁵ Заслужава да отбележа, че Трайков написа статия в Македонски преглед, посветена на живота и делото на дядо ми. Макар да не съм я включила в подборната библиография, където са само по-големите му трудове, за мен тя е доказателство за това, че баща ми не само питаше голяма обич към своя баща, но и че много ценеше това, което е направил за българската кауза в Македония. Статията е: Никола Трайков – живот, отдаден на борбата за Македония. – Македонски преглед 2004, кн. 4, 111-124. За съжаление обаче в тази статия почти не е отразена дейността на дядо ми като талантлив историк.

Международната асоциация за балканско сътрудничество, заместник-председател на Българското дружество Клуб „Приятели на Индия”.

Трайков стоеше над дребната житейска суета, над междуличностните съперничества, интриги и дрязги и в същото време бе естествен, скромен и достъпен за лични контакти. Винаги съм се възхищавала на тази негова способност да стои над и извън проблемите в човешките отношения и на неговата дипломатичност. Умееше да каже истината така, че събеседникът да не се обиди. И още нещо – умееше да осмее човека с такъв тънък сарказъм, че отсрещният, докато се усети, ако въобще се усети, времето вече минало, а и нищо не може да каже в своя защита.

Бе изключително любезен, сърдечен и отзивчив към колегите си, особено към нуждите на по-младите проходящи учени. Никога не отказваше своето съдействие и подкрепа. Не си спомням, колкото и да е бил зает, да е върнал някого. У дома непрекъснато идваха хора, както млади, така и възрастни – много от тях за професионален съвет, консултация, за помощ и насоки при писането на изследователски трудове.

В личния си живот баща ми се отличаваше с качества, редки в днешно време – голяма сърдечна доброта, отзивчивост, търпение, великодушие, широта на душата и ума и сила на интелекта. Той не бе религиозен човек, за него разумът бе най-висше достойние. Не се среща често такъв всеотдаен глава на семейство. Тук свързващото звено е чувството за дълг и любов, отдаденост на любимите хора. Особено бе привързан към внука си. Кръстиях моя син на името на дядо си – Никола, към когото изпитвам дълбок пиетет.

Баща ми бе много щастлив от това, че името на неговия баща се възкресява. Синът ми от своя страна много обичаше дядо си, така че любовта между двамата бе взаимна.

Съзнанието на Трайков бе отворено и той с любопитство гледаше на света, навсякъде, където отидеше. А наистина имаше възможност (все служебно) да обиколи доста страни – някъде и по два три пъти. На запад до САЩ и на изток до Индия. На юг до Италия и Гърция, на север до Холандия. И където отиваше за повече от месец,

неизменно получавахме картички, представляващи своего рода екскурзионен гид. И неизменно повтаряше, че колкото и да е хубаво там, където е, ако ще и да трябва да пълзи, но ще се върне в родината си. Страдаше от носталгия. Не по-малко впечатляващ е неговият искрен патриотизъм. С каква жар бе готов на какво ли не, само и само да се донесе в България някой важен извор, само и само да излезе някой труд, дори на корицата да стои на първо място нечие друго име.

А бе и много сладкодумен разказвач за миналото. При работата си с документите за българската емиграция и съответно писането на научните монографии въз основа на тези документи, той бе много впечатлен от различните истории и като че ли ги изживяваше. Разказваше тези истории много емоционално.

За съжаление не се вслуша в моите настоявания да напише спомени от своя живот, спомени за баща си, за живота си в Румъния и Гърция и пр. Това щеше да бъде много ценно, защото не става дума само за личен живот, а за живот, в който се кръстосваше самата жива история.

Избрана библиография на Веселин Трайков

Населените места в Тракия и Македония под гръцка власт. Стари и нови названия. София 1946, 122 с. с приложена карта (Naselenite mesta v Trakia i Makedonia pod gratska vlast. Stari i novi nazvaniya. Sofia 1946, 122 s. s prilozhena karta).

Българската художествена литература на чужди езици 1944-1957. Библиографски указател. София 1958, 160 с. (Balgarskata hudozhestvena literatura na chuzhdi ezitsi 1944-1957. Bibliografski ukazatel. Sofia 1958, 160 s.).

Българската художествена литература на чужди езици. Библиографски указател, 1823-1962. София 1964, 382 с., 6000 заглавия на 65 езика (Balgarska hudozhestvena literatura na chuzhdi ezitsi. Bibliografski ukazatel, 1823-1962. Sofia 1964, 382 s., 6000 zaglaviya na 65 ezika).

Раковски и балканските народи. София 1971, 503 с. (Rakovski i balkanskite narodi. Sofia 1971, 503 p.).

Георги Стойков Раковски. Биография. София 1974, 408 с. (Geogri Stoykov Rakovski. Biografia. Sofia 1974, 408 p.).

Идеологически течения и програми в национално-освободителните движения на Балканите до 1878 година. София 1978, 440 с. (Ideologicheski techeniya i programi v natsionalno-osvoboditelnite dvizheniya na Balkanite do 1878 godina. Sofia 1978, 440 p.).

Трайков, Жечев 1986: *Трайков, В., Н. Жечев*. Българската емиграция в Румъния, XIV век – 1878 и участието ѝ в стопанския, обществено-политическия и културния живот на румънския народ. София, 390 с. (Traykov, Zhechev 1986: *Traykov, V., N. Zhechev*. Balgarskata emigratsia v Rumania, XIV v.-1878 i uchastieto i v stopanskiya, obshtestveno-politicheskiya i kulturniya zhivot na rumanskiya narod. Sofia, 390 p.).

Трайков 1987: Предговор (с. 3-11), Българите и Юджин Скайлър (с. 58-90), Докладите на Юджин Скайлър за османските беззакония по време на Априлското въстание (с. 111-120). В: *Трайков, В., П. Шопов, М. Петрович*. Юджин Скайлър и българите. София (Traykov 1987: Predgovor (p. 3-11), Balgarite i Yudzhin Skaylar (p. 58-90), Dokladite na Yudzhin Skaylar za osmanskite bezzakoniya po vreme na Aprilskoto vastanie (p. 111-120). In: *Traykov, V., P. Shopov, M. Petrovich*. Yudzhin Skaylar i balgarite. Sofia).

- Traykov, Mukerjee 1987: *Traykov, V., Mukerjee. A Great Son of Bulgaria and Great Friend of India.* New Delhi, 166 p.
- Георги Стойков Раковски. Документален летопис, 1821-1867. София 1990, с. 440 (Georgi Stoykov Rakovski. Dokumentalen letopis, 1821-1876. Sofia 1990, p. 440).
- История на българската емиграция в Северна Америка. От началото ѝ през средата на XIX в. до 80-те години на XX век. София 1993, 367 с. (Istoria na balgarskata emigratsia v Severna Amerika. Ot nachaloto i prez sredata na XIX v. do 80-te godini na XX vek. Sofia 1993, 367 p.).
- Кръсте Мисирков – една объркана личност (1874-1926). София 1998, 56 с. (Kraсте Misirkov – edna obarkana lichnost (1874-1926). Sofia 1998, 56 p.).
- Кръсте Мисирков и за българските работи в Македония или другия Кръсте Мисирков (опит за обективна оценка). София 2000, 161 с. (Kraсте Misirkov i za balgarskite raboti v Makedinija ili drugiya Kraсте Misirkov (opit za obektivna otsenka). Sofia 2000, 161 p.).
- Националните доктрини на балканските страни. Исторически и съвременен поглед. София: Научен център за българска национална стратегия 2000, 149 с. (Natsionalnite doktrini na balkanskite strani. Istoricheski i savremenен pogled. Sofia: Nauchen tsentar za balgarska natsionalna strategija 2000, 149 p.).

Съавторство на Веселин Трайков в:

- Националноосвободителното движение на македонските и тракийски българи, 1878-1944, т. 1-4 (Natsionalnoosvoboditelното dvizhenie na makedonskite i trakijski balgari, 1878-1944, t. 1-4):
- Отношението на българското правителство и обществеността към Илинденско-Преображенското въстание (с. 362-371); Отношението на Великите сили и на съседните балкански държави към въстанието (с. 371-381); Отзвук, последици и значение на въстанието (с. 381-403). В: Т. 2. Организирано национално-освободително движение. Илинденско-Преображенско въстание, 1893-1903. София 1995 (Otnoshenieto na balgarskoto pravitelstvo i obshtestvenostta kam Iindensko-Preobrazhenskoto vastanie (p. 362-371); Otnoshenieto na Velikite sili i na sasednite balkanski darzhavi kam vastanieto (p. 371-381); Otvuk, posleditsi i znachenie na vastanieto (p. 381-403). In: T. 2. Organizirano natsionalno-osvoboditelno dvizhenie. Iindensko-Preobrazhensko vastanie, 1893-1903. Sofia 1995).
- Идейните и организационните разногласия в национално-освободителното движение след Рилския конгрес (с. 62-69); Протестантското движение сред македонските българи (с. 100-104); Македоно-одринските дружества в Европа, Русия и Северна Америка – 1903-1912 г. (съвместно със Светлозар Елдаров, с. 129-138); Гръцката въоръжена и просветно-религиозна пропаганда; Румънската пропаганда (с.152-164); Турските националистически комитети. Младотурският преврат (с. 175-211); Българската емиграция в Северна Америка и Балканските войни – 1912-1913 (с. 218-225); Турското нашествие в Източна Тракия и погромът над българското население (с. 312-325). В: Т. 3. Освободителното движение след Илинденско-Преображенското въстание, 1903-1919 г. София 1997 (Ideynite i organizatsionnite raznoglasiya v natsionalno-osvoboditelното dvizhenie sled Rilskiya kongres (p. 62-69); Protestantskoto dvizhenie sred makedonskite balgari (p. 100-104); Makedono-odrinskite druzhestva v Evropa, Rusia i Severna Amerika – 1903-1912 g. (sas Svetlozar Eldarov, p. 129-138); Gratskata vaorazhena i prosvetno-religiozna propaganda; Rumanskata propaganda (p. 152-164); Turските natsionalisti-

cheski komiteti. Mladoturskiyat prevrat (p. 175-211); Balgarskata emigratsia v Severna Amerika i Balkanskite voyni – 1912-1913 (p. 218-225); Turskoto nashestvie v Iztochna Trakia i pogromat nad balgarskoto naselenie (p. 312-325). In: T. 3. Osvoboditelnoto dvizhenie sled Pindensko-Preobrazhenskoto vastanie, 1903-1919 g. Sofia 1997).

Съдбата на тракийските българи. Бежанските организации (с. 70-92); Политиката на българските правителства по националния въпрос (с. 130-140); Борбата на тракийските българи (с. 214-221); Вътрешната тракийска революционна организация (с. 214-221); Легални националноосвободителни организации на македонските българи (съвместно с Александър Гребенаров, с. 222-243); Българските правителства и националния въпрос – 1924-1934 (с. 255-263). В: Т. 4. Освободителните борби след Първата световна война, 1919-1944. София 2003 (Sadbata na trakiyskite balgari. Bezhanskite organizatsii (p. 70-92); Politikata na balgarskite pravitelstva po natsionalniya vapros (p. 130-140); Borbata na trakiyskite balgari (p. 214-221); Vatreshnata trakiyska revolyutsionna organizatsia (p. 214-221); Legalni natsionalnoosvoboditelni organizatsii na makedonskite balgari (s Aleksandar Grebenarov, p. 222-243); Balgarskite pravitelstva i natsionalniyat vapros – 1924-1934 (p. 255-263). In: T. 4. Osvoboditelnite borbi sled Parvata svetovna voyna, 1919-1944. Sofia 2003).

История на българите. Т. 4. Българската дипломация от древността до наши дни. София 2003 (Istoria na balgarite. T. 4. Balgarskata diplomatsia ot drevnostta do nashi dni. Sofia 2003):

Столетие на пориви за независимост; Българската дипломация в XVI-XVII в. Развитие на пратеничеството (с. 101-113); Българската дипломация до Българския Революционен Централен Комитет. Георги Раковски – основоположник на новата българска дипломация (с. 116-125); Дипломацията на БРЦК и на Априлското въстание; Видни български дипломати (с. 127-136); Български дипломати на други държави (с. 361-362). (Stoletie na porivi za nezavisimost; Balgarskata diplomatsia v XVI-XVII v. Razvitie na pratenichestvoto (101-113); Balgarskata diplomatsia do Balgarskiya Revolyutsionen Tsentralen Komitet. Georgi Rakovski – osnopolozhnik na novata balgarska diplomatsia (116-125); Diplomatsiata na BRTsk i na Aprilskoto vastanie; Vidni balgarski diplomati (127-136); Balgarski diplomati na drugi darzhavi (361-362).

Работа с извори и издателска дейност

Архив 1957: *Архив на Г. С. Раковски*. Т. 2. Писма до Раковски 1841-1860. С обяснителни бележки и под редакцията на Никола Трайков. Подготви за печат Веселин Н. Трайков. София (Arhiv 1957: *Arhiv na G. S. Rakovski*. T. 2. Pisma do Rakovski 1841-1860. S obyasnitelni belezhki i pod redaktsiata na Nikola Traykov. Podgotvi za pechat Veselin N. Traykov. Sofia).

Архив 1966: *Архив на Г.С. Раковски*. Т. 3. Писма до Раковски 1861. Под редакцията на Никола Трайков. Подготвил за печат и с обяснителни бележки Веселин Ник. Трайков. София (Arhiv 1966: *Arhiv na G. S. Rakovski*. T. 3. Pisma do Rakovski 1861. Pod redaktsiata na Nikola Traykov. Podgotvil za pechat i s obyasnitelni belezhki Veselin N. Traykov. Sofia).

Архив 1969: *Архив на Г.С. Раковски*. Т. 4. Писма до Раковски. 1862-1867. Подготвил за печат и с обяснителни бележки Веселин Н. Трайков. София (Arhiv 1969: *Arhiv na*

- G. S. Rakovski*. Т. 4. Pisma do Rakovski 1862-1867. Podgotvil za pechat i s obyasnitelni belezhki Veselin N. Traykov. Sofia).
- Трайков 1964: *Трайков, В.* (ред.). Братя Миладинови. Преписка. Издирил, коментирал и редактирал Никола Трайков. Подготвил за печат и довършил труда Веселин Трайков. Отг. ред. Ив. Снегаров и Т. Влахов. София, 276 с. (Traykov 1964: *Traykov, V.* (ed.) Bratya Miladinovi. Prepiska. Izdiril, komentiral i redaktiral Nikola Traykov. Podgotvil za pechat i dovarshil truda Veselin Traykov. Otg. red. Iv. Snegarov, T. Vlahov. Sofia, 276 p.).
- Трайков, Тодоров 1971: *Трайков, В., Н. Тодоров*. Българи, участници в борбите за освобождението на Гърция 1821-1828. София, 1019 с. (Traykov, Todorov 1971: *Traykov, V., N. Todorov*. Balgari, uchastnitsi v borbite za osvobozhdenieto na Gartsia 1821-1828. Sofia, 1019 p.).
- Трайков, Велики 1980: *Трайков, В., К. Велики* (съст.). Българската емиграция във Влахия след Руско-турската война, 1828-1829. Сборник от документи. София, 452 с. (Traykov, Veliki 1980: *Traykov, V., K. Veliki* (sast.). Balgarskata emigratsia vav Vlahia sled Rusko-turskata boyna, 1828-1829. Sbornik ot dokumenti. Sofia, 452 p.).
- Раковски 1983: *Раковски, Г. С.* Съчинения в четири тома. Т. 2. Публицистика. Подбор и редакция проф. д-р Веселин Трайков. София, 605 с. (Rakovski 1983: *Rakovski, G. S.* Sachineniya v chetiri тома. Т. 2. Publitsistika. Podbor i redaktsia prof. d-r Veselin Traykov. Sofia, 605 p.).
- Раковски 1984: *Раковски, Г. С.* Съчинения в четири тома. Том 3. Историография. Подбор и редакция проф. д-р Веселин Трайков. София, 598 с. (Rakovski 1984: *Rakovski, G. S.* Sachineniya v chetiri тома. Т. 3. Istoriografia. Podbor i redaktsia prof. d-r Veselin Traykov. Sofia, 598 p.).
- Трайков, Митев 1995: *Трайков, В., Т. Митев* (съст.). Документи за Македония на българската емиграция в САЩ, Канада и Австралия. Т. 1 (1900-1945). София, 364 с. (Traykov, Mitev 1995: *Traykov, V., T. Mitev* (sast.). Dokumenti za Makedonia na balgarskata emigratsia v USA, Kanada i Avstralia. Т. 1 (1900-1945). Sofia, 364 p.).

За Веселин Трайков

- Правдомирова 1999: *Правдомирова, Д.* Библиографът Веселин Трайков на 75 години. В: Известия на НБКМ, 23, 283-295 (Pravdomirova 1999: *Pravdomirova, D.* Bibliografat Veselin Traykov na 75 godini. In: Izvestiya na NBKM, 23, 283-295).
- Правдомирова 2003: *Правдомирова, Д.* Библиографът Веселин Трайков. – В: Изследвания в чест на проф. Веселин Трайков [Studia Balkanica, 24], 18-22 (Pravdomirova 2003: *Pravdomirova, D.* Bibliografat Veselin Traykov. In: Izsledvaniya v chest na prof. Veselin Traykov [Studia Balkanica, 24], 18-22).

Снимки

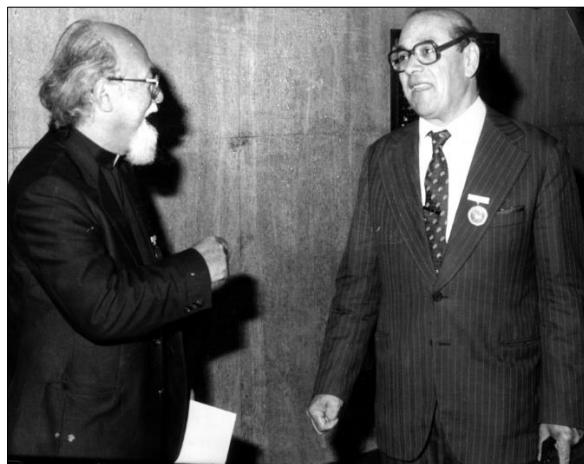
Младият Веселин с баща си Никола – 30-те години на XX в.

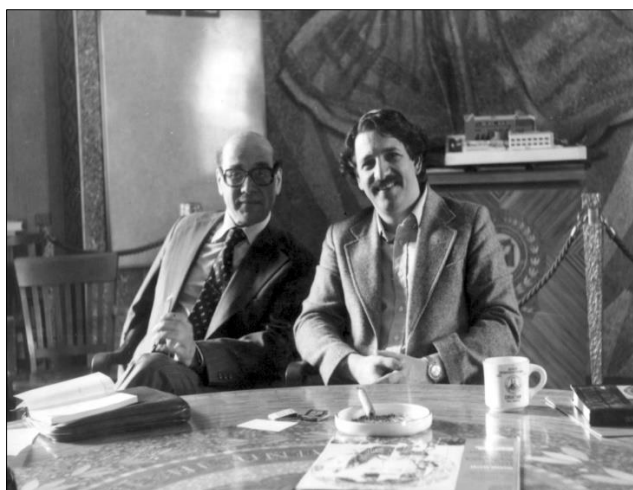
В. Трайков с проф. Константин Велики – българист от Румъния.

В. Трайков с проф. Филип Шашко от университета в Уисконсин, САЩ.

В. Трайков с Негово Преподобие проф д-р Матей Матеич от университета в Охайо, основател на „Хилендарския проект“.

В. Трайков с д-р Боб Донорумо, по това време зам.-директор на университета в Питсбург за руски и източноевропейски проучвания.

В. Трайков с Цонко Генов и Джеймс Кларк, потомък на протестантски мисионер, носещ името на дядо си.

В. Трайков с дипломата Михаил Коларов, негов дългогодишен приятел.

В. Трайков с Леда Милева и Нилма Митра – индийска посланичка у нас по това време (ноември 2002 г.). Представяне на брой 4 на сп. *Светилник*.

В. Трайков говори пред учениците на у-ще „Индира Ганди“ на среща през декември 2003 г. с екипа на *Светилник* с тях в училището.

Последният рожден ден на проф. Веселин Трайков – лятото на 2010 г. в двора на вилата му в с. Бистрица, Софийско. На снимката виждаме и Александър Златарски, който бе чест гост в къщи в последните години на баща ми (потомък на големия род Златарски, от който са професорите Васил Златарски – известният български историк и Георги Златарски – геолог), както и Емил Александров от Научния център за българска национална стратегия.

Посмъртно за Веселин Трайков от неговия любим внук Никола, в чиито ръце издъхна баща ми на 10 април 2011 година.

*Проф. Веселин Трайков,
Чрез теб Бог ни научи.
Чрез твоята чистота на ума
и чрез твоята сила и любов на сърцето...*